



Oslo kommunale foreldreutvalg  
[postmottak@oslokf.no](mailto:postmottak@oslokf.no)

Oslo, 07.08.23

Til Utdanningsetaten

v/ John Erik Pope

## **Innspill fra Oslo Kommunale Foreldreutvalg (Oslo KFU) om retningslinjer for gratisprinsippet, skoleturer og andre aktiviteter som er del av opplæringen**

Vi viser til Utdanningsetatens invitasjon av 18. august 2023 om innspill til retningslinjene. Oslo KFU har bedt om og fått innspill fra byens FAU-er. Alle kommentarer er skrevet direkte i dokumentet. Tekst markert med gråtone blir kommentert i rød tekst.

På vegne av Oslo kommunale foreldreutvalg,

Kjersti Austdal

## Gratisprinsippet, skoleturer og andre aktiviteter

Aktiviteter som er en del av opplæringen, skal være gratis for elevene og alle elever skal ha mulighet til å delta på aktiviteten.

### Innhold

Gratisprinsippet og inkludering .....	3
Er aktiviteten en del av opplæringen?.....	3
Private turer og aktiviteter .....	3
Søke om permisjon .....	4
Retningslinjer for aktiviteter og turer som er en del av opplæringen .....	4
Kort oppsummert .....	4
<b>Overordnede råd</b> .....	4
Skolens ansvar ved mottak av økonomiske bidrag til aktiviteter .....	5
Pengegaver .....	5
Dugnader .....	6
Private dugnader .....	6
Dugnader som del av opplæringen .....	6
Innrapportering av gaver til skolen .....	7
Tilskudd fra offentlige organisasjoner, stiftelser, legater o.l. ....	7
Overnattingssteder og lokaler til leie .....	7
Utlån av idretts- og friluftsutstyr .....	7
Turer som delvis er lagt til skoletiden og delvis fridager .....	8

## Gratisprinsippet og inkludering

Aktiviteter som er del av opplæringen, skal være gratis og inkluderende.

### Gratis

Skolen skal ikke stille krav eller forventninger til at elevene eller foresatte skal bidra økonomisk eller gjennom dugnadsinnsats til aktiviteter som er del av opplæringen.

### Inkluderende

Alle elever skal ha mulighet til å være med på aktiviteter som er del av opplæringen, uavhengig av økonomiske eller andre forutsetninger.

## Er aktiviteten en del av opplæringen?

Om en aktivitet skal anses å være en del av opplæringen, må skolen vurdere konkret i hvert tilfelle. Det er skolen som har ansvar for å vurdere om en aktivitet er del av opplæringen eller ikke.

Momenter i en slik vurdering er:

- aktiviteten foregår i skoletiden, inkludert reise til og fra
- aktiviteten er en del av opplæringen etter læreplanene for fag
- skolens ansatte er med på aktiviteten og mottar lønn
- skolen har utarbeidet regler for aktiviteten
- skoleeier er ansvarlig dersom det oppstår uhell
- aktiviteten kommer frem av skolens virksomhetsplan/årsplan
- de som ikke er med på aktiviteten har et organisert opplæringstilbud

Listen er ikke uttømmende. Dersom ett eller flere av momentene er til stede, kan aktiviteten ansees som en del av opplæringen og skal være gratis for elevene og foreldre. Dersom ingen av disse momentene er til stede, vil ikke aktiviteten være en del av opplæringen, og faller dermed utenfor gratisprinsippet.

**Kommentar:** Dette er uklart. For det første skaper ordet "kan" uklarhet. Betyr det at dersom et av momentene er til stede kan skolen likevel skjønnsmessig velge å anse aktiviteten som utenfor opplæringen? Eller skal prinsippet tolkes strengt?

Og for det andre: "Dersom ingen av disse momentene er til stede, vil ikke aktiviteten være en del av opplæringen" impliserer at listen er uttømmende, selv om det står at den ikke er det. Hvis ingen av momentene er til stede, kan aktiviteten likevel være en del av undervisningen?

Eksempler på aktiviteter kan være skoleturer/klasse-turer, skoleball, avslutninger, aktivitetsdager, utflukter mm.

## Private turer og aktiviteter

Opplæringsloven gjelder bare for aktiviteter som er en del av opplæringen. Skolen har ikke myndighet til å regulere hva innbyggerne gjør på fritiden. Dette gjelder for eksempel turer og sosiale aktiviteter som arrangeres av foreldrene og som legges utenom vanlig skoletid.

Skolen bør likevel oppfordre til at aktiviteter som elever og foreldre organiserer for elevene i klassen eller skolen, bør være inkluderende. Hvis en stor del av elevene i klassen/på skolen er invitert, bør alle inviteres. Det bør tilrettelegges slik at alle har råd til å delta.

Skolen bør ta opp problemstillingen i klassene og i foreldremøter. Vi anbefaler at skolen i samarbeid med FAU, elevråd og ev. andre medvirkningsorganer, utformer anbefalinger for private turer og aktiviteter rettet mot elever og foresatte. Vi har utformet et skriv dere kan ta utgangspunkt i. Anbefalingene bør tilpasses skolens alderstrinn, relevante aktiviteter ved skolen osv. og bearbejdes i samarbeid med skolens medvirkningsorganer. Anbefalingene kan så publiseres på skolens nettsider, informeres om i foreldremøter o.l.

## Søke om permisjon

Barn og unge har en plikt til grunnskoleopplæring. Dersom de skal delta på private aktiviteter i skoletiden må hver enkelt elev søke om permisjon fra opplæringen etter opplæringsloven § 2-11. [Regler for behandling av søknader om permisjon finnes her.](#)

Skolen skal ikke bruke permisjonsregelverket som et virkemiddel for å omgå retningslinjene, og prinsippene om at aktiviteter og turer skal være gratis og inkluderende. Skolen skal heller ikke tilrettelegge for at andre kan omgå disse retningslinjene gjennom innvilgelse av permisjon.

## Retningslinjer for aktiviteter og turer som er en del av opplæringen

### Kort oppsummert

- Skoleturer og andre aktiviteter som er en del av opplæringen, skal være gratis og inkluderende.
- Alle elever skal ha reell mulighet til å delta, uavhengig av økonomiske bidrag, deltagelse i dugnad eller elevens forutsetninger for øvrig.
- Skolen kan ikke ta initiativ til at privatpersoner skal bidra økonomisk til skoleturer eller andre aktiviteter som er del av opplæringen.
- Skolen må planlegge aktiviteter som kan dekkes innenfor skolens budsjett, med mindre foreldrene eller andre allerede har tatt initiativ til å bidra økonomisk.

**Kommentar:** Hva betyr dette? Betyr dette at dersom et initiativ til å bidra økonomisk kommer FØR skolen planlegger, så kan skolen planlegge aktiviteter som mottar økonomiske bidrag fra foreldre? En tolkning er at skolen kan planlegge aktiviteter som dekkes utenfor skolens budsjett.

- Deltagelse i dugnad må være fullt ut frivillig. Det skal ikke føres lister eller oversikter over hvem som bidrar eller ikke bidrar.
- Donasjoner/gaver skal være fullt ut frivillige og anonyme.
- Skolen skal ikke søke å, eller tilrettelegge for, å omgå gratisprinsippet ved å innvilge permisjoner, legge turer delvis utenom skoletiden e.l.
- Skolen kan ikke ta imot gaver som forplikter skolen til en gjenytelse.

### Overordnede råd

Foreldreengasjement er en viktig ressurs for skolen og elevene, men skolen har et særlig ansvar for å passe på at dugnader og pengegaver er frivillige. At det skal være frivillig for foreldrene å delta på dugnader og innsamlingsaksjoner, reiser en del vanskelige problemstillinger. Det er flere grep skolen kan gjøre for at foreldre og elever ikke skal føle seg presset til å bidra.

Skolen bør forebygge at press om å bidra med penger eller dugnadsinnsats oppstår, ved å ta initiativ til at spørsmål gratisprinsippet og ev. skoleturer blir drøftet i skolens rådsorganer (FAU, elevrådet osv.)

Hvis foreldre eller elever samler inn penger eller arrangerer dugnad til inntekt for skoleturer eller andre aktiviteter, bør skolen informere om at det frivillig å bidra og at det i alle fall ikke forventes større bidrag.

Dugnad og pengegaver knyttet til et bestemt formål, for eksempel en skoletur, vil skape større press for foreldrene og elevene til å delta enn dersom midler fra en dugnad til en klassekasse/trinnkasse//FAU, ikke har et spesifikt formål. Innsamling av midler til en skoletur vil føre til et stort press for foreldrene til å bidra slik at skoleturen blir noe av.

Motsatt vil man kunne unngå det dersom de innsamlede midlene går til aktiviteter eller utstyr på skolen "som alle elevene kan få glede av".

Dugnad og pengegaver knyttet til et bestemt formål, kan skape større press for foreldrene og elevene til å bidra enn dersom midler samlet inn til en klassekasse, trinnkasse eller til FAU, uten et spesifikt. Særlig kan det oppstå press om å bidra, hvis det er fastsatt et gitt beløp som må samles, eller hvis planene for turen er så detaljert at det forutsetter innsamling av et visst beløp. Motsatt vil man kunne redusere risikoen for press, dersom de

innsamlede midlene går til aktiviteter eller utstyr på skolen "som alle elevene kan få glede av", «som skal fremme et godt skolemiljø», eller lignende. Donasjon av penger til skolen, kan i alle fall ikke forplikte skolen til å gjennomføre en aktivitet eller skoletur.

Foresatte eller elever kan ønske seg kostbare turer eller aktiviteter, som igjen kan gi opphav til et ønske om å samle inn private midler for å finansiere aktiviteten. Dette kan motvirkes ved å planlegge kostbare turer og aktiviteter som er mindre kostbare. Nedenfor har vi gitt tips om hvor skoler, elever og foresatte kan låne utstyr til aktiviteter, og lokaler og overnattingssteder som skolen kan låne eller leie rimelig.

***Kommentar:*** Alt her ser ut til å handle om penger uten at det eksplisitt er gjort noen slik avgrensning. Hva med ting? Kan skolen ta imot brukt sportsutstyr, brukte bøker, eller andre lignende gjenstander som en familie kan ha vokst fra, men som skolen kan bruke? Kan skolen be om å få slike gaver? (Det er vel lite sannsynlig at noen går ut og kjøper brukt sportsutstyr for å gi til skolen, så risikoen for å oppleve press her er liten.) Og hva med nye gjenstander, dersom de gis anonymt? Kan FAU kjøpe inn f.eks. instrumenter til bruk i musikkundervisningen?

Se også kommentar om dugnader lenger ned i dokumentet.

### Skolens ansvar ved mottak av økonomiske bidrag til aktiviteter

Hovedregelen er at turer og andre aktiviteter som er en del av opplæringen, skal finansieres innenfor skolens budsjett. Skolen kan kun motta bidrag til aktiviteter fra privatpersoner, hvis retningslinjene nedenfor følges. Skolen har ansvar for at retningslinjene følges. Skolen skal informere foreldre eller andre som ønsker å samle inn bidrag eller arrangere dugnad om retningslinjene nedenfor, og motta forsikring om at retningslinjene vil etterleves.

Hvis skolen blir kjent med at retningslinjene ikke etterleves, skal skolen ta opp dette med den/de som samler inn penger/arrangerer dugnad. Hvis skolen ikke kan være rimelig sikker på at innsamling av midler skjer i samsvar med retningslinjene, skal skolen ikke ta imot pengene.

Skolen kan ikke ta imot gaver som gir skolen en forpliktelse. Dette kan f.eks. være en forpliktelse til å gjennomføre en skoletur eller annen aktivitet. Dette gjelder uavhengig av om midlene samles inn gjennom dugnad eller ved donasjoner.

### Pengegaver

Skolen skal ikke ta initiativ til turer eller andre aktiviteter som krever egen- eller foreldrebetaling. Foreldre kan på eget initiativ foreslå å bidra til å finansiere en tur eller aktivitet.

En gave skal være en reell gave, noe som i praksis legger sterke begrensninger på skolens adgang til å motta gaver. Giverne må oppfatte gaven som en fullt ut frivillig sak. Giverne kan ikke utsettes for noen form for press. For å sikre at donasjon oppleves som frivillig, skal donasjoner være anonyme.

Gaver og andre bidrag må også brukes slik at de kommer hele gruppen/klassen eller flere til gode. Alle elever i gruppen/klassen må få delta i de samme aktivitetene, uavhengig av om deres foreldre har gitt gaver eller andre bidrag til skolen eller ikke. Foreldre som ønsker å gi en pengegave, kan ikke stille krav om motytelser.

### Frivillig

Ingen skal utsettes for press til å gi en gave. Foreldre eller andre som organiserer eller bidrar i innsamling av pengene må være bevisst på hva som kan føre til en opplevelse av press. Foreldre eller andre som samler inn skal blant annet følge følgende retningslinjer:

- Informer om at de som har lyst kan donere penger. Informer om at det er frivillig å gi.
- Informer om at det er mulig å donere via fellesinformasjon, f.eks. i plenum i foreldremøte eller på en offentlig flate på nett. Informasjon skal ikke rettes til enkeltpersoner.
- Informer om at alle elever skal ha mulighet til å delta i aktiviteten, uavhengig av om eleven eller elevens foresatte har bidratt økonomisk.
- Avpass omfang av informasjon om innsamling, slik at dette ikke oppleves som masing eller purring på bidrag.

- Skolens ansatte skal ikke bidra i innsamling, da dette kan oppfattes som en oppfordring til å bidra fra skolens side.

### **Anonymt**

Den som blir utpekt til å motta bidragene, må sørge for anonymitet. De andre foreldrene/eleven skal ikke få vite hvem som har gitt/ikke gitt gaver. Det finnes digitale innsamlingsløsninger som sørger for at heller ikke innsamler får vite hvem som har donert.

Den/de ansvarlige for innsamlingen bør tenke gjennom hva som skal skje med pengene om planlagt aktivitet ikke gjennomføres. Informere mulige bidragsytere om dette på forhånd.

## **Dugnader**

### **Private dugnader**

Foreldre eller andre kan også arrangere innsamlinger i form av kakeotteri, loppemarkeder etc. hvor inntektene går til skoleturer o.l., dersom deltakelse er fullt ut frivillig. Foreldrene og elevene må organisere og gjennomføre dugnaden slik at ingen utsettes for press til å delta. Den eller de som arrangerer dugnadene, skal blant annet følge disse retningslinjene:

- Informer om at de som har tid og lyst kan delta i dugnaden. Informer om at det er frivillig å delta.
- Informer om at det er mulig å delta via fellesinformasjon, f.eks. i plenum i foreldremøte eller på en offentlig flate på nett. Oppfordring til å delta skal ikke rettes til enkeltpersoner.
- Avpass omfang av informasjon om innsamling, slik at dette ikke oppleves som masing om å delta.
- Det skal ikke føres noen form for oversikt over hvem som har deltatt eller ikke deltatt i dugnaden.
- Dugnad skal ikke gjennomføres ved at foreldre eller elever kjøper et produkt for videresalg, slik at forelder eller elev bærer den økonomiske risikoen hvis de ikke får solgt produktet.
- Når dugnaden går ut på å selge ting, må arrangør passe på at elever og foreldre ikke opplever et press for å kjøpe.
- Skolens ansatte skal ikke bidra til å rekruttere til dugnaden, da dette kan oppfattes som en oppfordring til å delta fra skolens side.

***Kommentar:** Dugnader ser her kun ut til å være dugnader som har som formål å samle inn penger. Hva med dugnader hvor det er resultatet av arbeidet som utføres som er målet i seg selv? Kan foreldrene bes om å bidra som trafikkvakter på skoleveien, på 17. mai arrangementer, som deltagere på skiturer i skoletiden, til å rydde skolegården, male klasserom, følge barn med spesielle behov f.eks. til leirskole? Hvor går evt. grensen mellom hva foreldre kan og ikke kan gjøre, og hva skolen (eller andre, som FAU) kan eller ikke kan be om, oppfordre til eller akseptere.*

***Kommentar siste bollepunkt:** Det at foresatte kan utsettes for (mildt) press om å delta i dugnader og felleskap rundt egne barns skolegang bør være akseptabelt. Det er stor forskjell på å bli bedt om å gi penger eller betale for noe, og å bli bedt om å gi litt av sin tid en eller flere ganger i året for å f.eks. arrangere noe fint, trygt og sosialt for egne og andres barn. Hensikten med disse dugnadstimen er sjelden å samle inn penger, men å arrangere skoleball, 17. mai, sommeravslutning eller lignende. Det må være helt greit å forvente at alle kan bidra til en gang iblant.*

### **Dugnader som del av opplæringen**

Elever i en klasse kan i fellesskap samle inn midler til aktiviteter som del av opplæringen. Dette forutsetter at skolen er bevisst på hvordan innsamlingen kan brukes pedagogisk, hvordan det kan påvirke miljøet på skolen/i klassen, at innsamlingen virker inkluderende og er i tråd med gratisprinsippet.

Dette innebærer blant annet at:

- innsamlingsaktiviteter bidrar til å oppnå mål i læreplanverket
- alle elevene kan delta i aktivitetene som finansieres av dugnaden, uavhengig av bidrag til innsamling

## Innrapportering av gaver til skolen

Midler innsamlet av FAU eller andre, som benyttes til aktiviteter som er del av opplæringen, må regnes som en gave til skolen. Dette gjelder enten midlene er samlet inn via donasjoner eller gjennom dugnad.

Rektor har fullmakt til å motta gaver på inntil kr. 200 000,- så lenge disse ikke påfører kommunen forpliktelser. Gaver med en større verdi enn kr. 200.000,- må Byråden for oppvekst og kunnskap motta. I slike tilfeller sender rektor søknad til Utdanningsadministrasjonen som videreformidler søknaden.

Oversikt over innrapporterte gaver publiseres i Utdanningsetatens årsberetning. I og med at gaver skal være anonyme kan dere ikke innrapportere gavene i givers navn. Giver skal derfor være «FAU», «Elevråd», «Foresatte på 5. trinn», e.l.

Ved årsavslutning skal skolene innrapportere mottatte gaver for det aktuelle regnskapsåret. Informasjon om innrapporteringen publiseres i rammebrevet til skolene.

## Tilskudd fra offentlige organisasjoner, stiftelser, legater o.l.

Skolen, FAU, mv. kan fritt søke tilskudd fra offentlige organisasjoner, stiftelser, legater o.l. til å reise på skoleturer. Se f.eks. [tilskudd til skoleturer for ungdom fra Utdanningsdirektoratet](#).

***Kommentar:** Er dette uttømmende, altså eneste formål det kan søkes for? Eller kan det også søkes for lekeapparater, håndballmål, musikkinstrumenter, eller andre ting?*

## Overnattingssteder og lokaler til leie

Det finnes mange lokaler og overnattingssteder i Oslo og omegn som kan lånes eller leies til en rimelig penge. Disse tilbys gjerne av kommune, foreninger eller stiftelser.

- Oslo kommune, lokaler til lån og leie (også noe overnatting): <https://www.oslo.kommune.no/natur-kultur-og-fritid/lokaler-og-uteomrader-til-lan-og-leie/> og <https://www.oslo.kommune.no/natur-kultur-og-fritid/kunst-og-kultur/kultureiendommer/>
- Dere kan se overnattingssteder i marka i [Skiforeningens](#) eller i [Turistforeningens](#) kartløsninger. Her finnes både teltplasser og hytter. Merk at flere av hyttene som er merket "uten sengeplasser" likevel leier ut hytta til større grupper. Klikk dere inn på mer informasjon om hyttene eller naviger til hyttas/foreningens nettside for å se informasjon om dette.
- Du finner også oversikt over [DNT-hytter i Oslo og omegn her](#).
- Oslospeiderne: <https://oslospeiderne.no/hytter/>
- Aktiv i Oslo fører oversikt over hytter i Oslo og omegn: <https://www.aktivioslo.no/hytter-i-oslomarka/>
- Oslofjordens friluftsråd: <https://friluftsliv.oslofjorden.org/friluft>
- Oslo røde kors leier ut hytta Bamsebo til klasseturer: [hjelpekorps.oslo@redcross.no](mailto:hjelpekorps.oslo@redcross.no)

## Utlån av idretts- og friluftsutstyr

Det skal ikke være nødvendig for elever eller foresatte å kjøpe klær eller utstyr til aktiviteter som er del av opplæringen, utover det som det forventes at alle foreldre i Norge skaffer barna sine. F.eks. kan skolen forvente at barna har sko, jakke og varmt tøy, men ikke telt, slalåmski og sovepose.

I videregående skole kan skolen stille krav til noe individuelt utstyr som er nødvendig for den vanlige opplæringa, se opplæringsloven § 3-1 og forskrift til opplæringsloven § 19-6. Se informasjon om dette på [Udir.no](#).

Idretts- og friluftsutstyr kan lånes av kommunale og ideelle utlånssentraler. Se [Oslo kommunes nettsider](#) for oversikt over utlånssentraler i Oslo. Fra en del av utlånssentralene kan skolen låne utstyr for en hel klasse. Hvis skolen legger opp til at foresatte skal låne utstyr til turen selv, må skolen undersøke mulighetene, tilrettelegge og informere foresatte godt om denne muligheten i god tid.

## Turer som delvis er lagt til skoletiden og delvis fridager

Hvis skolen legger deler av turen til fridager, er det frivillig for elevene å delta på fridagene. Skolen må da legge til rette for at elevene kan reise hjem når den obligatoriske delen av turen er over, slik at det er et reelt alternativ å delta kun på skoledagene. Det må også være gratis for elevene å delta på den delen av turen som foregår på fridager. Skoleruta avgjør hva som er skoledager og hva som er fridager.

Generelle kommentarer fra FAU-ene: Noen FAU-er stusser over at det gjøres såpass vanskelig å skulle kunne ha innsamlinger mm, grunnet følgene dette kan få for klasseturer o.l.,. Engasjerte foresatte erfarer at dette er viktige og uvurderlige aktiviteter som bidrar til et godt klasse-, skole- og læringsmiljø.

FAU-er påpeker at dersom retningslinjene kan tolkes slik at de også er ment å omfatte arrangementer som f.eks. 17. mai i grunnskolen, anser de det som meget sannsynlig at det for enkelte skoler vil bli svært vanskelig/umulig å gjennomføre slike. Det trekkes frem en skole i Groruddalen som ikke kunne stille tog i byen på 17. mai i år eller gjennomføre skolearrangement, grunnet manglende foreldreengasjement og innsats.

Videre kommenterer FAU-ene at samspill og samhold skapes mellom foreldre og også mellom foreldre og skole ved felles deltagelse og innsats i prosjekter/innsamlinger/dugnader. Disse aktivitetene kan være avgjørende for elever og skolemiljø samt viktige bidrag til å binde nærmiljøet sammen. Det påpekes også at en felles forpliktelse, også gjennom økonomisk engasjement, utgjør forskjellen på om turer/arrangementer lar seg gjennomføre eller ikke.

Sist trekker FAU-ene frem at media belyser et stadig større fravær av dugnadsånd og innsatsvilje – derfor ønsker FAU-ene at det må kunne legges til rette for at foreldreengasjementet økes heller enn reduseres. De frykter at de nye retningslinjene ikke vil bidra i riktig retning her.

### Oppsummering kommentarer fra Oslo KFU:

- Positiv til retningslinjer.
- Må skille tydelig mellom turer og andre arrangementer som 17. mai, skoleball og påskefrokoster mm.
- Må skille tydelig mellom aktiviteter som skjer i skoletiden og ikke, samt hvilke som skal ha pedagogisk opplegg eller ikke.
- Skal turer betales kun av skolene, må det øremerkede midler til dette. Stor forskjell på skolers økonomi!
- Forutsetning at alle elever kan delta på turer, må ta hensyn til kjøp av pass, sykdommer mm.
- Omformuler/ta bort "ingen skal føle seg presset" jf. deltakelse på dugnader – det må forventes innsats/deltakelse fra foresatte som har barn på skolen i løpet av skoletiden.
- Tydeliggjøre at det er frivillig å delta i dugnadene.
- Også tydeliggjøre at dugnader og fellesskap kan bidra positivt til elevene og oss foresatte.
- Må være absolutte kriterier/forbud om at ingen elever eller foresatte skal måtte legge ut for produkter e.l.
- Skeptisk til at skoler skal kunne motta ytelser/økonomisk bidrag utover f.eks spons av brus til skoleball. Tror dette vil skape 'kreative forklaringer' som ytterligere forsterker forskjellene mellom skolene.